

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פְּרָשַׁת חֵקֵת

יציאת השבת:

20:33

ירושלים: 20:30

הפטרה: ויפתח הגלעדי

ג' תמוז תשע"ו

יציאת השבת ר"ת 21:17

ברכת הלבנה החל מיום שלישי

גיליון 393

כניסת השבת:

19:19

ירושלים: 19:13

זאת חקת התורה הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

מצוות פרה אדומה נקראת חוקה, כלומר, מצווה בלא טעם. בתורה ישנן מצוות הגיוניות שיש בהם טעם, ונוח לנו לקיים אותם, וכאן התורה מביאה לנו מצווה שהיא חוק, ולמרות שאין לנו טעם והבנה בקיומה אעפ"כ אנחנו מקיימים אותה – ואת כל המצוות שיש בהם חוק – בשמחה ככל מצוות התורה. כך אנחנו מגלים דעתנו על כל שאר מצוות התורה שאנחנו לא מקיימים אותן בגלל המצוה אלא בשביל המצוה. וכבר אמרה המשנה שכל אהבה התלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה, וממילא כל דבר שיש לו טעם, כל עוד שהטעם קיים דבקים בו, אבל דבר שאינו תלוי בטעם לא מתבטל לעולם; כך במצוות, כל עוד אנחנו מקיימים את המצוה בגלל הטעם שבה זה עדיין לא מגלה את הדבקות האמיתית במצוה אותה.

זהו החידוש שרצתה התורה לחדש במצות פרה אדומה, שגם אם יש מצוות שהן בגדר חוק ואין בהן שום טעם, הן לעולם לא בטלות, וזהו עומק הפשט בפסוק: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר", ללמדנו שלא להסתכל על המצוה אלא על המצוה, והרי אנחנו מאמינים שהקב"ה ברא את העולם כולו והוא התאים את אותו עולם לשורשה של כל מצוה ומצוה, ונקיים אותן בגלל אמונתנו בו.

מתוך קיום החוקה אנו זוכים לגלות מה יחסנו לגבי כל התורה כולה, ולכן כתוב: "זאת חוקת התורה", ללמדנו שהמניע לקיום כל המצוות הוא כמו המניע לקיום המצוות שהן בגדר "חוקה", ולמרות שאנחנו רוצים ואוהבים לקיים את כל המצוות יחד עם הבנת טעמיהן ודקדוקיהן וההשפעה הטובה והחיובית שיש להן עלינו, אעפ"כ במצות פרה אדומה אנחנו מגלים דעתנו שהיסוד והשורש לקיום המצוות כולן, הוא בגלל אהבתנו את הבורא המצווה את כל המצוות.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנזקקים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוורץ. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

האם ראוי לחפש טעם למצוות?

פרשתנו עוסקת במצוות פרה אדומה הנחשבת חוקה. מצווה זו חוקה היא ואין בה טעם הגיוני בשכל בני אדם. האם מותר לנו לדרוש ולחפש טעם למצוות? האם בכלל יש טעם למצוות? תשובות לשאלות אלו מובאות בדברי חכמנו הראשונים.

והוא חוזר לבית הבעלים. והרוצה לסעוד אצלי
יאכל הבשר ויניח בשלחן עצמות וקליפין".

ובטור (וי"ד סי' קפא) כתב: "הקפת הראש והשחתת
הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב
מפני שעושין כן עובדי כוכבים ע"כ. וזה אינו
מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי
מצוות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמם".

כי לא דבר ריק הוא מכם

ואולם לדעת הרמב"ם כפי שהיא מבוארת
במורה נבוכים, לכל המצוות יש תכלית ותועלת.
אלא שישנן מצוות שטעמן גלוי בראיה ראשונה
ותועלתן מבוארת אצל ההמון והם הנקראות
משפטים, ואילו המצוות שאין תועלתן מבוארת
אצל ההמון הם הנקראות חוקים. וזו לשונו בספר
מורה נבוכים (חלק שלישי פרק כו):

"כל המצוות אם כן יש להם סבה, רוצה לומר
כי למצווה ההוא או לאזהרה יש תכלית
מועילה, מהם מה שהתבאר לנו צד התועלת
בהן, כאזהרה מן הרציחה ומן הגניבה, ומהן מה
שלא התבאר תועלתם כמו שהתבאר
בנזכרים, כאסור הערלה וכלאי הכרם, והם
אשר תועלתם מבוארת אצל ההמון יקראו
משפטים, ואלו שאין תועלתם מבוארת אצל
ההמון יקראו חוקים".

וכן כתב הרמב"ם (הלכות מעילה פ"ח ה"ח): "הרי
נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל
משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן
שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה
ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיהיה בהן
ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים, והמשפטים
הן המצוות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם
הזה ידועה.

דעות הראשונים בעניין נתינת טעם למצוות
לדעת רס"ג בספר אמונות ודעות שלו, יש
לחלק את כל המצוות לשני סוגים: מצוות
שכליות ומצוות שמעיות. המצוות השכליות הן
אותן המצוות המובנות ע"י השכל ושהשכל
מחייבן, ואילו המצוות השמעיות הן המצוות
שאילו לא שמענו אותן מפי הגבורה לא היינו
יודעים עליהן.

רבי אברהם בן עזרא כתב בעניין זה בספרו (סוד
מורא, בשער השמיני):

"מה נכבדו דברי הקדמונים שאמרו חייבים הכל
לשמור כל המצוות וכל התקונים שתקנום
האבות ולא יבקש טעם למה צו אלה המצוות
ואמת דברו כי יש מצוות רבות נפלאות
ונעלמות והנה אם לא ישמרם האדם עד שידע
טעמם הנה ישאר בלא תורה".

ולתוספת הסבר המשיל הדבר: "לנער שלא
ירצה לאכול לחם עד שידע איך בתחלה נחרש
ונזרע ונקצר ונזרה והוברר ונטחן ונופה ונילש
ונאפה והנה אם עושה כן ימות ברעב. רק הנכון
שיאכל תמיד וכאשר יגדל ישאל מעט עד שידע
כל השאלות וככה המשכיל יוכל לדעת טעמים
רבים בתורה אשר הם מבוארים באר היטב ויש
שהם מבוארים לאדם אחד מאלף".

ובספר החינוך כתב המחבר בהקדמתו: "ודעתי
לכתוב על כל אחת (מהמצוות) רמז אחד משרשי
המצווה, הנגלה בכתוב אכתוב כמות שהוא,
ובסתום אגיד מה ששמעתי בו מפי חכמים ומה
שאבינה בדברים, ואיני חושב וגזר להגיע אל
האמת על כל פנים". וסיים את דבריו
בהתנצלות: "ואם במה שיכתב בפירושן פסולת
נמצא לעתים, יתברר האוכל מתוכו לשמן,

תכלית קיום המצוות

לדעת הרמב"ם מחויבת להיות תכלית וסבה לקיום המצוות וזו לשונו (במורה נבוכים ח"ג כ"ח): "והמכוון בה תכלית אחת, ושהמצוות כלם יש להם סבה, ומפני התועלת צוה בהם, והיות לכולם עלה אלא שאנחנו נסכל עילת קצתם ולא נדע אופני החכמה בהן, הוא דעתנו כלנו ההמון והסגולות וכתובי התורה מבוארים בזה, חוקים ומשפטים צדיקים, משפטי ה' אמת צדקו יחדו, ואלו שנקראים חוקים כשעטנו ובשר בחלב ושעיר המשתלח, ואשר כתבו עליהם החכמים ז"ל ואמרו דברים שחקקתי לך כבר אין לך רשות להרהר בהם והשטן מקטרג בהן ואומות העולם משיבין עליהם, לא יאמין המון החכמים שהם עניינים שאין להם סבה כלל ולא בוקש להם תכלית, כי זה יביא לפעולת ההבל כמו שזכרנו, אבל יאמין המון החכמים שיש להם עילה, ר"ל תכלית מועילה על כל פנים, אלא שנעלמה ממנו, אם לקצור דעתנו או לחסרון חכמתנו. כל המצוות אם כן יש להם סבה, ר"ל כי למצווה ההוא או לאזהרה יש תכלית מועילה".

לדעתו ישנן ג' סיבות למצוות: "ואבאר שכל אלו וכיוצא בהן אי אפשר מבלתי שיהיה להם מבוא באחד מן הג' עניינים, אם תקון אמונות, או תקון ענייני המדינה אשר לא ישולם כי אם בשני דברים, בהסדר העול, ובלמוד מדות טובות". לפי חלוקה זו מסביר הרמב"ם את תכלית המצוות כולן.

ולפיכך כתב הרמב"ם (בהלכות תמורה פ"ד הלכה ג'): "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם כמו שביארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם". נתינת טעם למצוות מוסיפה התעוררות בקיומן, כל זמן שאיננו תולין את קיום המצווה בטעמה.

כגון: איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח.

וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים, וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר וזים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בעניין כל מצוותיך אמונה שקר רדפוני עזרני.

וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על החוקים, שנאמר ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

לדעת הרמב"ם לכל המצוות כולן יש תכלית ותועלת ואם אין אנו יודעים אותה היא נובעת מחסרון השגתנו (מורה נבוכים שם): "ויאמרו תמיד כי לא דבר ריק הוא מכס, ואם ריק הוא מכס, רוצה לומר שאין נתינת אלו המצוות דבר ריק שאין תכלית מועילה לו, ואם יראה בדבר מהמצוות שענינו כן החסרון הוא מהשגתכם".

אף הרמב"ם מעיד על עצמו (שם ח"ג פרק לה): "ואחר שהגדתי מצוות אלו הכללים, אשוב למצוות כל כלל מהם מצווה מצווה ממה שיחשב שאין תועלת בה או שהיה דין שלא יושכל כלל, ואבאר עלתה ומקום תועלתה, מלבד המעט אשר לא השגתי הכוונה בהם עד היום".

הלכות איסור לשון הרע

בפרשה מופיע: "וידבר העם, בא'לוהים ובמשה" ולכן העם הוכה ע"י הנחשים השרפים, ומכאן חובת הזהירות בלשון הרע. א. המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך ואף על פי שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל לכך נסמך לו ולא תעמוד על דם רעך צא ולמד מה אירע לדואג האדומי.

ב. אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע והוא המספר בגנות חבירו אף על פי שאומר אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות.

ג. אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת: האומרו והמקבלו וזה שאומר עליו והמקבלו יותר מן האומרו.

ד. ויש דברים שהן אבק לשון הרע כיצד מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה או שיאמר שתקו מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו. וכל המספר בטובת חבירו בפני שונאיו הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה העניין אמר שלמה: מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, כלומר: שאינו מדבר בשנאה הוא ששלמה אמר בחכמתו: 'כמתלהל היורה זקים חצים ומות ואמר הלא משחק אני', וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשממחין בו אומר: איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מעשיו של פלוני.

ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו או שלא בפניו והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה כבר נשמע הדבר ונודע ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום לשון הרע והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר.

ה. כל אלו הם בעלי לשון הרע שאסור לדור בשכונתם וכל שכן לישב עימם ולשמוע דבריהם ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע לבד.

משנה תורה להרמב"ם הלכות דעות פרק ז'.

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0537788483

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ואלה ציטרון הייז. יהיה יצחק שושן הייז. שרה בת שמחה הייז. מרים יהודה הייז. ציפורה ויהושע לוי הייז. ביבה אלימלך הייז. ישי הלוי הייז. עזר בן עישה הייז. תיקוה בת עזיה הייז. אלגרה בת ג'אן הייז. מול בת ענולה הייז. פנחס ורחי הייז. הראל בן אביגיל הייז. אילנה בת סליחה הייז. ישי ורחל לוי הייז. חנה בת זוהרה הייז. סימנטוב משה יהודה הייז. מישל מוריה אצרי הייז. להחתול נעדר צה"ל ושבויי ובהם: ארזון שאול, גיא חבר, רון ארד, זכריה באומל, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הייז. לעילוי נשמות הנערים: אייל יצחק הייז, גיל-עד שניצר הייז, נפתלי יעקב פרנקל הייז, ולע"נ חללי מבצע צוק איתן הייז. לעילוי נשמות הנערים יסף וצוקל. הגרי"מ אליהו וצוקל. רבי מסעד מלול וציל. הרב שלמה צורף וציל. רבי יעקב שושן וציל. יונה ונה וציל. ברכה סופן וציל. נדיר נחום וציל. ניסים כהן וציל. סופר מנחם וציל. נדירה שמעון בת חיות וציל. מנירה לוי וציל. אסתר בת תורא וציל. אסתר חדר וציל. חנה יצחקי וציל. דניאל פונדק וציל. הרב אברהם צוקרמן וציל. מרדכי ומשה בני לאה מורחיו וציל. אליהו בת פריחה וציל. תירצה וגיזון וציל. ישראל אברהם נתן וציל. אסתר בת זוהרה וציל. אסתר ונעבר נחום וציל. ישראל בן שושנה וציל. יצחק בן מול מורחיו וציל. רובי בן שלום צעדי וציל. מרים וענת וציל. עזיה עמס וציל. יצחק ועמס אטיאס וציל. נסים בן חנה וציל. יצחק ואלה אסטרס וציל. חת יעקב וציל. חיה רחל לוי וציל. אליהו טיש וציל. נעמה בת מנחם וציל. יצחק ושמחה אלוז וציל. ראובן אלוז בן נטשה וציל. סליקה שושן וציל. לאה מרד וציל. זוהרה בת חנה וציל. עליה כהן וציל. ר' חיים אדענה וציל. לוי יצחק אמרדי וציל. ארי ארזן מועלס וציל. ישראל בן גמרה וציל. חד חגיבי וציל. חד גוסברג וציל. יואל דללי וציל. עמס דמרי וציל. רבי חד הכהן וציל. יצחק וקעקען וציל. עשה דהן וציל. חתי אגל וציל. ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שנדור, שושנה רוזן, רפאל פריץ, וציעיליה צילה לבית משפחת ציטרון הייז.

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה